

Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Høringsuttalelse til NOU 2024: 13 Lov og Frihet — Negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, psykisk vold og ufrivillig utenlandsopphold – juridiske problemstillinger og forslag til regelverksendringer

Ref.: 24/2430

Det vises til departementets brev av 28. juni 2024 og NOU 2024: 13 Lov og frihet.

Reform – ressurscenter for menn driver hjelpetilbud for menn i vanskelige livssituasjoner, samler inn og formidler kunnskap om gutter og menn, og er en pådriver for et mannsperspektiv i likestillingspolitikken. Reform er en privat og uavhengig stiftelse som mottar grunnfinansiering fra staten.

Reforms syn i kortform:

- Støtte til utvidet mishandlingsbegrep:** Reform støtter forslaget om å inkludere psykisk vold i mishandlingsbegrepet i utlendingsloven § 53, som gir utsatte menn mulighet til selvstendig oppholdstillatelse. Krisesenterstatistikken for 2023 viser at psykisk vold er utbredt blant menn, og det er viktig at lovverket kriminaliserer denne voldsformen.
- Mangelfullt krisesentertilbud for menn:** NOUen nevner lite om krisesentrenes rolle og ser heller ikke på om krisesenterloven gir tilstrekkelig vern for sårbare grupper, eller om dagens praksis bryter med gjeldende menneskerettigheter, deriblant menn og barn av mannlige voldsutsattes rett på vern.
- Behov for økt kunnskap og forskning:** Reform understreker viktigheten av forskning på menns erfaringer med sosial kontroll og psykisk vold, særlig for minoritetsmenn. Økt kunnskap vil styrke rettssikkerheten og hjelpetilbudene.
- Forebygging og støtte:** Reform anbefaler tiltak som støtter hele familier og styrker hjelpetilbud til både voksne og barn, inkludert arenaer for nettverksbygging for menn som kan motvirke isolasjon.

Reform vektlegger også behovet for økt forskning, et bedre tilpasset lovverk og styrkede hjelpetilbud for menns rettssikkerhet og beskyttelse.

Om Reforms erfaring med gutter og menn utsatt for vold i nære relasjoner

Reform – ressurscenter for menn har siden 2002 arbeidet med å støtte menn som er utsatt for vold i nære relasjoner, inkludert negativ sosial kontroll, psykisk vold og æresrelatert vold. Vi har også lang erfaring med å tilby hjelp til menn som utøvere av vold i nære relasjoner.

Gjennom vårt prosjekt «Menn også» har vi siden 2017 bidratt til å styrke hjelpetilbud og krisesenters kompetanse om menns voldsutsatthet. Vi har hatt et særlig fokus på hvordan interseksjonelle faktorer som etnisk bakgrunn, seksuell orientering og kjønn påvirker menns sårbarhet, og hvordan vold rammer menn i ulike livssituasjoner og livsfaser.

Vi vil med dette kommentere høringsnotatet med utgangspunkt i våre erfaringer og kunnskap på feltet. Vårt hørings svar tar opp de problemstillingene som i størst grad berører Reforms arbeid:

- Unge flyktninger og innvandrere som blir utnyttet seksuelt og økonomisk
- Menn som er hentet til Norge for ekteskap, og som utsettes for vold fra sin nye familie
- Brødre som både utsettes for negativ sosial kontroll og blir tvunget til selv å kontrollere øvrige familiemedlemmer
- Homofile gutter og menn og transpersoner med minoritetsbakgrunn som er særlig sårbare grupper både i egne miljø og familier, men også i storsamfunnet

Om utredningen

Mandatet har vært vidt, og utvalget er selv klare på at det ikke har hatt mulighet til å gå i dybden på alt. Utvalget har i sitt arbeid hatt særlig søkelys på «(...) lovgivning som kan styrke barn, kvinner og sårbare gruppers rettigheter, og hovedvekten av denne utredningen er en gjennomgang av utvalgte bestemmelser i barnelova, barnevernsloven, utlendingsloven, straffeloven, vergemålsloven, rettshjelpsloven og passloven.»¹

Reforms syn er at det i denne sammenheng burde ha vært plass til å understreke betydningen av kjønn, også når det gjelder menn. Vår erfaring er at menn som utsatte ofte glemmes, dersom de ikke nevnes eksplisitt. Likevel omtaler NOUen at også mange gutter og menn rammes av negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, tvangsekteskap, psykisk vold og ufrivillig utenlandsopphold. Utvalget trekker fram mange gutter og menns dobbelthet i negativ sosial kontroll, og både utsatte og utøvere. Vi oppfatter utredningen som god til å vise at kvinner og menn kan være både utøvere og er utsatte for sosial negativ kontroll og æresvold.²

¹ NOU 2024: 13 Lov og frihet Kapittel 1, s 22

² NOU 2024: 13 Lov og frihet Kapittel 3, s 59

I utredningens *Del 5 Utenlandsopphold*, behandles forslag til bedre rammer for viktige instanser i å forebygge og hjelpe mennesker utsatt for ufrivillig opphold i utlandet, samt hvordan utøvere av slik skadelig praksis kan straffeforfølges. Utvalgets foreslåtte tiltak framstår både konstruktive og relevante. Her argumenteres det godt for at gutter og unge menn som opplever ufrivillige utenlandsopphold ikke bare bør stemples som problemgutter, men også selv kan bli utsatt for vold og straffbare handlinger.

Slik Reform ser det, oppfyller utvalgets foreslåtte tiltak på dette området målsetningen i handlingsplanen "Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021-2024)", der det heter: «Regjeringen vil styrke innsatsen mot ufrivillige utenlandsopphold ved å øke kompetansen og samarbeidet mellom sentrale hjelpetjenester og politiet. Personer som returnerer til Norge fra slike opphold skal få god oppfølging.»³

Reform støtter også utvalgets forslag om at æresmotiv skal tas inn som et straffeskjerpene moment i straffeloven, og at dette også gjelder mishandling *begått av flere i felleskap* eller *begått mot barn under 18 år*.

Innlemming av psykisk vold i straffeloven

Reform støtter utvalgets forslag om tiltak for å tydeliggjøre psykisk vold i straffeloven. Krisesenterstatistikken for 2023 (Bufdir) viser at psykisk vold er en svært utbredt voldsform som menn opplever og søker hjelp for.⁴

Risiko for tap av oppholdstillatelse

Proba-rapporten *Den mannlige smerte – menns erfaringer med vold i nære relasjoner* beskriver hvordan voldsutsatte innvandrermenn ofte opplever et komplisert voldsbilde, preget av marginalisering.⁵ Mange lever i frykt for å miste oppholdstillatelsen i Norge, og for å bli returnert til hjemlandet. Dette gjør dem spesielt sårbare. Ensomheten og redselen disse mennene opplever er lik den mange innvandrerkvinner på krisesentre lever med. Vi støtter derfor utvalgets anbefaling om å utvide mishandlingsbegrepet i utlendingsloven § 53 første ledd bokstav b, til å inkludere psykisk vold. Dette vil gi menn som opplever denne voldsformen og andre former for negativ sosial kontroll mulighet til å søke oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag.

For å sikre en rettferdig behandling av slike saker, er det avgjørende at utlendingsmyndighetene får økt kunnskap om hvordan negativ sosial kontroll og psykisk vold også rammer menn. Dette er viktig for å hindre at menn urettmessig sendes ut av landet og mister kontakt med barn, eller utsettes for ytterligere vold.

³ "Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021-2024)" s. 43

⁴ [Statistikk og analyse | Bufdir](#)

⁵ Lien, M. I., Lorentzen, J., & Ekenstam, C. (2017). Den mannlige smerte–menns erfaringer med vold i nære relasjoner. *Bufdir. Proba Samfunnsanalyse*.

Reform har erfart at menn som kommer til Norge gjennom ekteskap, ofte opplever sterk kontroll fra både ektefelle og svigerfamilie. Menn fra patriarkalske kulturer kan bli særlig sårbare når de ikke har et eget familienettverk i Norge som kan støtte dem.⁶ Trusler om tap av oppholdstillatelse ved skilsmisse forsterker denne utsattheten og binder dem til voldelige relasjoner.

Mangel på forskning er en trussel for menns rettsikkerhet

Det er en markant mangel på forskning, særlig om voksne menns erfaringer som utsatte for negativ sosial kontroll, æresvold og psykisk vold. Mangelen på kunnskap gjør voksne menn til en sårbar gruppe i rettssystemet, i hjelpetilbudene og i forebyggingstiltak. Menn og gutter med minoritetsbakgrunn kan også være utsatt for mange fordommer både fra egne miljøer og fra storsamfunnet. Dette kan gjøre dem til usynlige voldsutsatte.^{7,8} Dette påpeker også utvalget.

Utvalget skriver: «Det er nødvendig at utlendingsmyndighetene har tilstrekkelig kunnskap om fenomenene til å undersøke og vurdere sakene tilstrekkelig godt til å avdekke elementer av negativ sosial kontroll og psykisk vold, at de kjenner til de alvorlige skadene virkningene og risikoen den utsatte utsetter seg for ved å bli i forholdet.»⁹

Reform vil understreke viktigheten av mer forskning på voksne menns erfaringer av negativ sosial kontroll. Det er viktig at kompetansen om gutter og menns voldsutsatthet også blir gjort kjent for aktuelle tjenesteutøvere for å fremme menns rettsikkerhet. Det samme gjelder andre offentlige instanser og hjelpetiltak.

Viktigheten av forskning på forebyggende tiltak og utøvere

Det er sentralt å løfte blikket og se voldsformene, utøverne og de utsatte i en større kontekst. Som NOUen framhever, kan foreldre som utøver sterk kontroll over barna sine ofte stå under press fra andre i egen slekt eller miljø. Et slikt press at kan utøves over landegrensene.¹⁰

Vi trenger mer kunnskap om de menneskene som er utøvere av negativ sosial kontroll eller æresmotivert vold, som tvangsgifter barna sine, begår kjønnslemlestelse eller utøver vold i nære relasjoner. Det er også behov for kunnskap om hvordan mekanismene bak familiers

⁶ Næss, B. E., & Iversen, R. (2020). "Det var som en flytur med konstant turbulens". En kvalitativ studie av minoritetsmenn utsatt for vold i nære relasjoner (Master's thesis, OsloMet-storbyuniversitetet).

⁷ Den mannlige smerte–menns erfaringer med vold i nære relasjoner. *Bufdir. Proba Samfunnsanalyse*.

⁸ Košuta, M., & Gulli, M. (2021). Invadert og forlatt. *KUN*. Retrieved from: https://www.kun.no/uploads/7/2/2/3/72237499/invadert_og_forlatt_digital.pdf.

⁹ NOU 2024: 13 Lov og frihet s.262

¹⁰ NOU 2024: 13 Lov og frihet Kapittel 3, s 59

negative sosial kontroll mot egne medlemmer virker, og hva som kan gjøres for å motivere til å endre atferd i disse familiene.

I Norge er det bygget ut sinnemestringstiltak mot menn som utøver vold mot egen familie på individnivå (dette gjelder i mindre grad for kvinner). Det er på det rene at vi også trenger flere voldsforebyggende tiltak som rettes mot familier som utøvere i fellesskap. Det å innrette tiltak mot familier med negativ sosial kontroll er en utfordrende oppgave. Dette er også viktig dersom utøvere også omfatter et utvidet familiebegrep, med familiemedlemmer som også kan befinne seg i utlandet.

Samtidig som tiltak rettet mot barn og unge er grundig gjennomgått, viser utvalgets utredning at voksne mennesker har færre hjelpeinstanser. Reform vil trekke fram viktigheten av å forske på tiltak som har gitt positiv effekt også for voksne. Det kan dreie seg om tilgjengelige psykiske helsetjenester for voksne og ungdom, men også tidlig inn-tiltak som informasjons- og kartleggingstiltak av begge foreldres psykiske helse. Det vil også være relevant å bringe inn erfaring med vold i parrelasjonen og foreldremestring allerede på helsestasjonen. Reform vil videre peke på viktigheten av muligheter for å skape gode nettverk og arenaer for gutter og menn, slik også Mannsutvalget framhever som et særlig viktige tiltak for gutter med minoritetsbakgrunn.¹¹

Mangelfullt om krisesenterloven

NOUen nevner lite om krisesentrenes rolle. Utvalget vurderer heller ikke om krisesenterloven gir et tilstrekkelig vern for sårbare grupper, eller om dagens praksis bryter med gjeldende menneskerettigheter.

Krisesentrene representerer et sikkerhetsnett når andre tiltak mot vold i nære relasjoner kommer til kort, og kan være særlig viktig for mannlige utsatte for negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, psykisk vold og de som er i faresonen for å utsettes for tvangsekteskap, kjønnslemlestelse eller ufrivillig utenlandsopphold. Mange gutter og menn er ikke klar over at de har tilgang til et krisesentertilbud, eller at de kan ta med seg barna. Dette er særlig utbredt i flere innvandrer miljøer, hvor kjennskapen til hjelpetilbud generelt ofte er lav.¹²

Krisesentertilbudet til menn og deres barn er i praksis ofte mangelfullt. Mange menn forblir i voldelige relasjoner sammen med barna sine, fordi de ikke har tilgang til et kjent og reelt hjelpetilbud. En undersøkelse fra Menon Economics i 2024 om kostnader ved tilpasning av krisesenterbygg viser at to tredeler av krisesentrene mener de ikke kan tilby et likeverdig botilbud til menn.¹³ Videre fant undersøkelsen at ved fem krisesentre befant menns

¹¹ «Likestillingens neste steg» (NOU 2024: 8), se bl.a side 164-65 og 269-70

¹² Næss, B. E., & Iversen, R. (2020). "Det var som en flytur med konstant turbulens." En kvalitativ studie av minoritetsmenn utsatt for vold i nære relasjoner.

¹³ Høyringsnotat Forslag til endringer i krisesenterlova s. 32

botilbud seg i midlertidige lokaler som brakker eller hotellrom, mens 17 tilbud til menn ikke tilfredsstilte forskriftene for sikkerhet i krisesentertilbudet.

Reform mener dette er mulige brudd på menn og barn av mannlige voldsutsattes menneskerettigheter, og at det derfor også ville være naturlig å inkludere det i en NOU som ser på juridiske problemstillinger ved negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, psykisk vold og ufrivillig utenlandsopphold.

Vi stiller oss tilgjengelige dersom departementet har oppfølgende spørsmål.

Oslo, 28. oktober 2024

Are Saastad /s/
daglig leder

Berit Eggebø Næss
rådgiver/saksbehandler